

УДК 35:330.341.1 - 339.923

*В. Г. Панченко,
кандидат історичних наук, докторант Маріупольського державного університету
А. С. Нанавов,
канд екон. наук, доцент, доцент кафедри світового господарства і міжнародних
економічних відносин, Інститут міжнародних відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

СТРАТЕГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СЦЕНАРІЇВ РОСТУ ВВП УКРАЇНИ ЗА УМОВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ НЕОПРОТЕКЦІОНІЗМУ: ПРОЕКЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

*V. Panchenko
PhD, Post-PhD student at Mariupol State University, Ukraine
A. S. Nanavov
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Chair of World
Economy and International Economic Relations of Institute of International Relations Taras
Shevchenko National University of Kyiv*

STRATEGIC MODELING OF GDP GROWTH SCENARIOS OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF THE POLICY OF NEOPROTECTIONISM: PROJECTIONS OF ECONOMIC DEVELOPMENT

В статті запропоновано шляхи реалізації Україною сценарію досягнення стійкого розвитку (ідеться про стабільний і високий темп приросту ВВП) в умовах зміни технологічного рівня виробництва, стимулювання переходу галузей економіки до виробництва продукції вищих технологічних укладів. Доводиться, що збереження поточної траєкторії розвитку, виступатиме фіксацією поточного стану речей і не виступатиме рушієм необхідних змін. Стверджується, що за умови збереження поточних тенденцій зберігатиметься стандартна циклічна динаміка розвитку країни із фазами пожвавлення (високі світові ціни на сировину) та рецесії (низькі ціни на сировину). Коливання ВВП відбуватиметься в діапазоні від 100 млрд. дол. США до 200 млрд. дол. США. Тому політична боротьба і визначення того, який уряд і від якої партії посприяв зростанню чи падінню ВВП в цьому діапазоні не має значення для реальної зміни економічної ситуації і підвищення добробуту населення. В статті пропонується і описується гіпотеза, згідно з якою для того, щоб вивести країну з замкнутого кола, пропонується встановити ті галузі економіки, які можуть вважатися «точками економічного зростання», тобто ті сектори, широкое запровадження в яких інновацій (інноваційна політика уряду) та залучення фінансових ресурсів (інвестиційна та фінансова політика уряду та грошово-кредитна і фінансова політика НБУ) можуть активізувати реальне зростання ВВП України та вихід його за межі регресивного діапазону 100-200 млрд. дол.

Ways for implementing of the sustainable development scenario in Ukraine (stable and high rate of GDP growth) in the conditions of change in the technological level of production, stimulation of industries to the manufacturing of products with the highest tenors of technology are proposed. It is demonstrated that if the current development trajectory is preserved, it will mean that the current state of affairs is fixed, which will not be able to become a driver of the necessary change. It is argued that if the current tendencies are preserved, the standard cyclic dynamics of the country development with phases of recovery (high global prices for primary commodities) and recession (low prices for primary commodities) will sustain. Fluctuation of domestic GDP will be within the range of 100 billion USA to 200 billion USD. Therefore, political struggle and debates about what government or party is responsible for growth or decline of GDP within this range of fluctuation have no effects for real change in the economic situation and growth in the population welfare. A hypothesis is proposed and described, by which bringing the country out of the vicious circle can be possible through selecting the industries that can be considered as "points of economic growth", i. e. the sectors where massive dissemination of innovations (innovation policy of the government) and inflow of funds (investment and financial policy of the government and monetary and financial policy of the National Bank of Ukraine) can intensify the real growth in the Ukrainian GDP and its move out of the regressive range of 100–200 billion USD.

Ключові слова: економічна політика, економічний ріст, економічний розвиток, інноваційний неопroteкціонізм, моделювання ВВП.

Keywords: economic policy, economic growth, economic development, innovative neoprotectionism, GDP modeling.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В Україні була можливість реалізувати дві альтернативні економічні політики. Активну — стати економічно незалежною державою, інтегрованою в глобальну економіку не на основі колоніальної залежності або інших форм неозалежності, а на базі власного бачення майбутнього та системою управління, яка б його забезпечила, спираючись на власні сили, власний потенціал та на взаємовигідне глобальне партнерство. У цьому випадку була б можливість проводити експортну експансію, ґрунтуючись на існуючих порівняльних перевагах та саме головне на новостворених порівняльних перевагах — за рахунок розвитку пріоритетних напрямків. Пасивна стратегія передбачає розвиток, реагуючи на внутрішні і зовнішні виклики, і становлення під впливом цих чинників, намагаючись виконати стандартні рекомендації глобальних гравців, що застосовувалися по відношенню до посттоталітарних та посткомуністичних країн. Основною ціллю виконання таких рекомендацій є не розвиток як такий, а отримання зовнішньої допомоги для підтримки макроекономічних показників та консервації існуючого, у переважній кількості випадків, стагнуючого економічного стану. На жаль, для реалізації в Україні була обрана друга модель. Це стало фатальною системною помилкою, яка і сьогодні продовжує руйнувати економіку і погіршувати перспективи виходу на шлях розвитку. Намагаючись знаходити порятунок в кризові періоди, влада України постійно зверталась за підтримкою до міжнародних фінансових організацій та економічно і фінансово потужніших держав. Така підтримка надавалась в обмін на зобов'язання проводити реформи, що відповідали вимогам трансформації пострадянських та посттоталітарних країн та їх інтеграції у глобальний простір з урахуванням розподілу сфер впливу, у якому Україна була не суб'єктом, а лише об'єктом світової політики. Як правило, це були стандартні реформи неоліберального зразка, які передбачали виконання умов Вашингтонського консенсусу, що полягає у повному відкритті ринків, безумовній приватизації та усуненні держави від впливу на економічний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Новий прагматизм, на переконання Г. Колодка, вимагає добре зваженої ролі держави і міждержавної координації економічної політики, які повинні коректувати ринкові механізми, а іноді і зміцнювати їх. Цьому сприятиме оптимізація сфери і інструментів державного інтервенціонізму, що не тотожне засобам господарської політики з її цілями. Невтомна турбота про рівновагу в усіх її проявах — дуже важливе питання, але це всього лише засіб політики, а метою її є розвиток [1]. Зрівноважування економіки має сприяти цьому розвитку, а не гальмувати його. О. Феср розглядає модернізацію як процес, який передбачає одночасні якісні зміни на всіх рівнях за всіма напрямками і впливає на всіх учасників суспільства. Вона, на переконання автора, неможлива без впровадження інновацій, але з врахуванням історичних та національних особливостей країни, і передбачає вдосконалення соціальної, економічної, політичної, культурної, екологічної складових з метою сталого розвитку при використанні

ефективних систем управління [2]. Модернізацію, на думку Н. Валінкевича, необхідно розуміти в двох її площинах: як явище і як процес. У першому тлумаченні модернізація – це будь-які цілеспрямовані зміни в економіці країни. У другому аспекті модернізація є багатограним епроцесом цілого комплексу змін підприємства, в ході якого поєднуються економічні і організаційні проблеми, що, за умов заздалегідь прогнозованого результату, мають чітко сформульовану кінцеву мету [3]. Н. Аберкромбі, С. Хіл, Б.С. Тернер відмежовує економічну модернізацію від індустріалізації, наголошуючи, що вона, на відміну від останньої, пов'язана з глибокими економічними змінами — все більш значним поділом праці, використанням методів менеджменту та вдосконаленням технології, а також розвитком сприятливих умов для комерції [4]. О. Ляховець справедливо відмічає, що якщо у 30-ті роки ХХ століття модернізація проявлялася в індустріалізації, то на сьогодні мова вже йде не про матеріальні, а про соціокультурні чинники [5]. Концепція модернізації прийшла на зміну концепції індустріалізації і нині все більш широко застосовується при вивченні становища в країнах, що розвиваються, в умовах глобалізації економіки. Водночас останні публікації Єврокомісії засвідчують актуальність реанімації промислової політики в межах оголошеного напрямку на реіндустріалізацію.

Постановка проблеми. Одним із ключових недоліків даної моделі є консервація економічного розвитку України, йдеться фактично про відсутність системної політики розвитку економічної системи та підвищення її технологічного рівня. Пришвидження економічного зростання відбувається під впливом зростання цін на ключові статті українського сировинного експорту в залежності від зовнішньоекономічної кон'юнктури (а сповільнення відбувається у випадку падіння цін, існує пряма кореляція між темпами зростання ВВП України та світовими цінами на сировину протягом двох десятиліть), а також – у вигляді тимчасових циклів - під впливом підвищення рівня мінімальних заробітних плат. Зростання вартісного обсягу експорту відбувається при збереженні негативного сальдо платіжного балансу, а отримання експортерами валютних надходжень не впливає на підвищення норми нагромадження капітальних інвестицій, тобто отриманий експортерами прибуток не реінвестується у розширення валового випуску експортних галузей економіки. Отримуючи прийнятну, а часто високу норму прибутку, експортні виробництва не інвестують в переозброєння основних фондів, не здійснюють впровадження на підприємствах нових технологій, що унеможливує диверсифікацію товарної номенклатури експорту та підвищення рівня доданої вартості. Це зрештою призводить до витіснення з ринку іноземними конкурентами навіть в минулому потужних національних компаній.

Підвищення рівня мінімальної заробітної плати, за таких умов, залишається основним та найбільш ефективним драйвером економічного зростання, оскільки стимулюється споживання домогосподарств, що, як наслідок, пришвидшує темпи створення валового продукту. Що стосується покращення умов для торгівлі для національних компаній, то зберігається давня неоліберальна парадигма – укладати все нові угоди про вільну торгівлю на умовах іноземних партнерів, без критичного аналізу та без справжнього залучення до процесу вітчизняного бізнесу.

Відсутність інвестицій у НДДКР та збереження поточного технологічного рівня виробництв, за умов розширення внутрішнього попиту та часткового розширення зовнішнього попиту (шляхом створення зон вільної торгівлі) може бути фактором зростання ВВП, однак така модель розвитку в значній мірі перебуває під впливом екзогенних та ендогенних шоків різної інтенсивності – незначне падіння світових цін на українські зернові або металургійну продукцію значно уповільнюють темпи зростання вітчизняного ВВП, а підвищення мінімальних зарплат, без антициклічної грошово-кредитної політики НБУ, традиційно розручує інфляційні процеси в економіці, що кожні 5 років закінчуються шоковою девальвацією під тиском експортного лоббі.

Перехід до стійкого розвитку (йдеться про стабільний і високий темп приросту ВВП) був би можливий в умовах зміни технологічного рівня виробництва, стимулювання переходу галузей економіки до виробництва продукції вищих технологічних укладів. Оскільки цього не відбувається, то збереження поточної траєкторії розвитку, як буде показано нижче, - це лише фіксація поточного стану, а не розвиток якісних характеристик не давав собі кожен новий уряд. Насправді не було зростання, на яке реально впливав би уряд України. І у майбутньому зберігатиметься стандартна циклічна динаміка розвитку країни із фазами пожвавлення (високі світові ціни на сировину) та рецесії (низькі ціни на сировину). Коливання ВВП відбуватиметься в діапазоні від 100 млрд. дол. США до 200 млрд. дол. США. Тому політична боротьба і визначення того, який уряд і від якої партії посприяв зростанню чи падінню ВВП в цьому діапазоні не має значення для реальної зміни економічної ситуації і підвищення добробуту населення.

Для того, щоб вивести країну з замкнутого кола, пропонується встановити ті галузі економіки, які можуть вважатися «точками економічного зростання», тобто ті сектори, широке запровадження в яких інновацій (інноваційна політика уряду) та залучення фінансових ресурсів (інвестиційна та фінансова політика уряду та грошово-кредитна і фінансова політика НБУ) можуть активізувати реальне зростання ВВП України та вихід його за межі регресивного діапазону 100-200 млрд. дол.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Прогнозування темпів приросту ВВП України має передбачати використання загальновідомих та перевірених на практиці методів економетричного аналізу, відповідно до визначених сценаріїв, які накладають на модель певні обмеження. В даному контексті використання моделі міжгалузевого балансу «витрати-випуск», яку було розроблено та запропоновано нобелівським лауреатом з економіки В.

Леонтьєвим, небезпідставно вважають одним із найкращих методів аналізу міжгалузевих взаємозв'язків економіки та оцінки ВВП. На основі даної моделі можна: оцінити реальний потенціал валового випуску та валового внутрішнього продукту економічної системи країни; визначити рівень витратності (продуктивності) окремих галузей економіки країни та встановити ті її сектори, які обмежують економічне зростання; виокремити ті галузі економіки країни, розвиток яких може стати драйвером економічного зростання в майбутньому;

Ключове припущення моделі – взаємозв'язки між секторами економіки зберігаються довгий час і мають сталий характер, економічний уклад є інертним та сталим, економічне відтворення зберігає свій нерациональний характер, що уповільнює темпи економічного зростання. Ілюстрацією зазначених характеристик економічної системи є основний етап побудови моделі В. Леонтьєва – виявлення матриці повних витрат, яка в Україні офіційно не публікується урядом, а в деяких країнах таблиця публікується із запізненням, або інформація щодо витрат галузей економіки не підлягає оприлюдненню, методика розрахунку витратності секторів також офіційно не наводиться. Матриця повних витрат є мультиплікатором валового випуску в економіці, в залежності від прогнозного значення чистого прибутку галузей економіки, на її основі прогнозується ВВП.

В основу розрахунків покладено кілька гіпотез, які передбачають різні рівні впливання інвестиційних ресурсів в економіку України та різні частки експорту від ВВП та різні рівні витрат компаній на переоснащення виробництва. Розрахунки здійснено за трьома сценаріями — екстенсивним, інтенсивним кластерного типу, агресивного експорту.

1. Екстенсивний – це сценарій слабкого розвитку, що передбачає збереження сформованої моделі розвитку з наявністю структурних диспропорцій в економічній системі країни (сировинна експорторієнтована економіка, матеріалозатратна та імпортозалежна). Загалом за цим сценарієм економічне зростання буде переважно екстенсивного типу. Державна політика буде переважно спрямована на тактичне маневрування між боротьбою з поточними проблемами та заходами підтримки економічного розвитку, що фактично законсервує хронічні проблеми розвитку вітчизняної економіки. Це відбуватиметься на фоні отримання країною з переборами кредитів МВФ та інших фінансових установ, що спрямовуватимуться переважно на заходи по утриманню макростабілізації в країні.

Підтримкою економічного зростання на прогнозованому періоді виступатиме адаптація вітчизняних виробників до динаміки зовнішньоекономічної кон'юнктури, яка у довгостроковій перспективі характеризуватиметься певною збалансованістю на світових товарних та фінансових ринках, поступовим зростанням світової економіки зі зниженням геополітичних конфліктів в різних регіонах світу. Це дозволить збільшити обсяги українського експорту товарів та послуг, однак структура експорту загалом не буде змінюватися порівняно з наявною на даний час (превалюватиме продукція з низькою доданою вартістю). Цей сценарій зростання експорту на старих технологічних укладах має досить високі ризики. Цілком імовірно, що протягом наступних 5 років конкурентам українських сировинних підприємств вдасться нейтралізувати можливе зростання постачання на зовнішні ринки, одночасно понизивши у відносному вираженні загальний технологічний рівень української продукції і відповідно її маржу.

У цьому випадку зростання експорту може різко знизитися, або навіть зупинитися, що не дозволить досягнути зростання, і коливання ВВП буде здійснюватися у межах 100-200 млрд дол. Це відповідає пасивному сценарію розвитку, про що говорилося вище. Водночас, зовнішні інвестиції не будуть мати значного впливу на розвиток національної економіки. Хоча прогнозується зростання загального обсягу інвестицій, але через те, що вони не надаватимуть значного кумулятивного ефекту на економічний розвиток (на всьому прогнозованому періоді індекс продуктивності інвестицій залишатиметься нижче одиниці з варіацією від 0,957 до 0,996), технічний стан економіки країни в подальшому залишатиметься в незадовільному стані, що призводитиме до посилення технічного та технологічного відставання української економіки від розвинених країн з ризиками повної втрати ринків і переходу на більш низький рівень переробки (добувна та виробництва зернових).

У свою чергу фрагментація виробничого процесу зі збереженням його імпортозалежності (зростання імпорту перевищуватиме темпи зростання експорту), в цілому обсяг імпорту обумовлюватиме збереження від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі. Дані явища матимуть тиск на валютний ринок і як наслідок гривня девальвує. Окрім девальвації будуть відбуватися процеси передачі додаткових активів держави (надра та сільськогосподарські угіддя перш за все) на виконання умов залучення іноземних коштів для оплати негативного сальдо. У свою чергу, зростання обсягів виробничої діяльності сприятиме нарощуванню оплати праці працівників, проте це зростання не дозволить наздогнати навіть найбідніші країни Європи.

2. Сценарій економічного зростання інтенсивного кластерного типу – це сценарій, за яким впливання інвестиційних ресурсів в економіку України становитиме близько 200 млрд. дол. США за період до 2030 року. Гіпотеза сценарію формулюється в такий спосіб: саме інвестиційні ресурси по узгодженню українською стратегією і стратегіями іноземних інвесторів напрямком повинні стати рушійною силою та матеріальною основою для прогресивного динамізму економіки. Інвестиційні ресурси переважно забезпечуються зовнішніми та внутрішніми коштами, що не потребують подальшого обслуговування або повернення. Розподіляться вони на 50% - вкладання в основні фонди та 50% - в обіговий капітал.

Розрахунок даного сценарію не враховує умови реструктуризації державного боргу країни VRI, який було проведено у 2015 році (а саме використання інструменту компенсації вартості кредиторам, що у разі зростання економіки України понад 3% вимагатиме виплату додаткових платежів кредиторам). Передбачається, що умови буде змінено. Припускається, що частка експорту у випуску продукції в середньому по економіці з урахуванням її розподілення між галузями економіки на прогнозний період утримуватиметься на рівні близько 50% (у т.ч. поточні та стратегічні лідери частка експорту у випуску продукції - 80%, потенційні лідери та проблемні сфери - 40%), при імпортній залежності виробництва на рівні 56% на початку прогнозного періоду з урахуванням її поступового зниження до 46% у 2030 році лише через зниження закупівлі імпоротної продукції державою.

Охарактеризуємо вплив і наслідки реалізації даного сценарію. Даний сценарій передбачає збалансований розвиток економіки з урахуванням інтенсивного впровадження сучасних технологій реформування економічної системи країни, що забезпечуватимуть нову якість зростання та нарощування експортного потенціалу країни. Завдяки вкладанню інвестиційних ресурсів в види економічної діяльності відбуватиметься нарощування виробництва товарів і послуг. Крім того, інвестиційний капітал виступатиме в якості конгломерату фінансового ресурсу, що поєднуючись спільно з іншими виробничими чинниками задіюватиме процес інвестування внутрішніх ресурсів економіки.

Як наслідок, розвиток національної економіки відбуватиметься у два етапи. На початку відбуватиметься економічне зростання завдяки екстенсивному розвитку та вкладанню інвестицій. А вже з 2020 року протягом 3-4 років зросте потенційна здатність інвестицій генерувати дохід (продуктивність інвестицій варіюватиметься в межах від 1 до 1,021), що у подальшому дозволить задіяти інтенсивний розвиток економіки, який починаючи з 2027 року дозволить економіці самогенеруватися. Відповідно змінюватиметься структура ВВП в напрямку посилення частки інвестиційної складової – до майже 25% у 2025 році з поступовим її послабленням у подальшому (до 20% у 2030 році).

Прогнозується зростання загального обсягу інвестицій у 2030 році у 4,8 рази порівняно з сучасним станом (у т.ч. за період 2017-2026 роки – у 3,5 рази), що сприятиме оновленню виробничих потужностей і інфраструктури та посилюватиме конкурентоспроможність вітчизняного виробника. Одночасне збільшення експортного потенціалу при зменшенні імпортозалежності вітчизняного виробництва покращуватиме стан платіжного балансу та знижуватиме тиск на валютний ринок. Вже наприкінці прогнозного періоду перевищення темпів зростання експорту над імпортом дозволить вийти на позитивне сальдо зовнішньої торгівлі. Обсяги українського експорту товарів та послуг зростуть у 2030 році у 4,5 рази відповідно, в той час як імпорт – у 3,8 рази. В даних умовах гривня матиме ревальваційну динаміку. У свою чергу, зростання виробничої діяльності сприятиме нарощуванню оплати праці працівників – до 988 дол.США у 2030 році в умовах збільшення ВВП до 498 млрд.дол.США у 2030 році.

3.Сценарій агресивного експорту передбачає, як і за другим сценарієм, інтенсивне вливання інвестиційних ресурсів в економіку України у розмірі 200 млрд.дол. США за період до 2030 року. Але при цьому відбуватиметься значне посилення експортної орієнтації виробничого циклу на тлі його максимальної локалізації, а також виконання стратегічного плану інноваційного розвитку, зі створенням замкнутого циклу інновацій.

Якщо за гіпотезу взяти припущення, що загальні умови функціонування економіки відповідатимуть другому сценарію, тоді як і заним інвестиційні ресурси переважно забезпечуватимуться зовнішніми та внутрішніми коштами та розподілятимуться порівну — на 50% вкладання в основні фонди та 50% в обіговий капітал. Відмінність полягає в посиленні експортної орієнтації економіки. Припускається, що частка експорту у випуску продукції в середньому по економіці на прогнозний період утримуватиметься на рівні близько 80-90%. Також передбачається, що після початкового періоду інтенсивного створення як інфраструктури в цілому, так і інноваційної інфраструктури, відбудеться вихід українських компаній на рівень та темпи капіталізації, що відповідає рівню і темпам передових інноваційних компаній світу.

У свою чергу, виробничий процес швидко локалізуватиметься і задіюватиме весь міжгалузевий ланцюг від виробництва сировини та матеріалів до кінцевої продукції, що спрямовуватиметься на експорт. Одночасно відбуватиметься інтеграція виробничих процесів українських компаній у світові ланцюги вартості. Як наслідок, знижуватиметься імпортозалежність економіки – до 25% у 2030 році за всіма складовими (зменшення використання проміжного імпорту, інвестиційного та споживчого). Відповідно процес трансформації відбуватиметься під впливом розширення матеріального виробництва шляхом принципової перебудови системи інновацій та технологій у промислових циклах, що призводитиме до зміни парадигми вкладання інвестиційних ресурсів з урахуванням їх продуктивності.

Найбільших змін повинні зазнати такі галузі як: машинобудування, гірничо-металургійний комплекс, агропромисловий та виробництво хімічних речовин і хімічної продукції, у підгалузях яких на сьогодні використання імпоротної продукції у виробничому процесі коливається в межах від 30 до 65%. Оцінюючи вплив реалізації даного сценарію, слід відзначити значне збільшення ВВП до 800 млрд.дол.США у 2030 році, сформоване динамікою зовнішньої торгівлі. Це, в свою чергу, сформує позитивне сальдо вже у 2020 р. зі значним нарощуванням його виробовж всього прогнозного періоду. Як наслідок, на внутрішньому ринку посилюватимуться ревальваційні процеси, що й обумовить значне посилення курсу гривні та зростання показників у доларовому еквіваленті порівняно з другим сценарієм. У свою чергу, зростання

виробничої діяльності сприятиме нарощуванню оплати праці працівників – орієнтовно до 1500 дол. США вже у 2030 році.

Такий розвиток подій можливий лише у випадку повної консолідації зусиль управлінської еліти країни, об'єднання суспільства навколо національної ідеї «країна – експортер високотехнологічної продукції», а також визнання з боку міжнародних партнерів, та їх геополітичної зацікавленості, оскільки має базуватись на суттєвих змінах не тільки у обсягах і напрямках і формах фінансування, але і у технологічних процесах та технологіях загалом.

Для проведення аналізу спочатку було визначено матрицю прямих витрат кожної галузі для 39 галузей економіки України (табл. 1)

Таблиця 1.
Матриця коефіцієнтів прямих витрат для галузей економіки України

Загальна характеристика структури економіки України		
Галузей, всього	З них продуктивних, значення прямих витрат ≤ 1 (отримання 1 грн. чистого прибутку забезпечується ≤ 1 грн. прямих витрат)	З них таких, що впливають на ВВП (темپ приросту валового випуску на 1% збільшує ВВП на $\geq 0,5\%$)
39	25	18
Можливий обсяг ВВП у 2030 р. без кластеризації галузевої структури		
Сценарій	Коефіцієнти матриці прямих витрат	Реальний ВВП (без урахування інфляції), млрд. дол. США
Екстенсивний	Зменшення по всіх галузях на рівень споживчої інфляції (16,4%)	175,5236
Інтенсивний	Усунення непродуктивних галузей (коефіцієнти прямих витрат для всіх галузей ≤ 1). Обсяг інвестицій 192,567 млрд. дол. США (збільшення за 13 років в 15 разів)	208,63
Можливий обсяг ВВП у 2030 р. у випадку кластеризації галузевої структури на основі Бостонської матриці та матриці прямих витрат		
Кластери економіки	Галузі, що увійшли до кластеру	Номінальний ВВП (при інфляції 13,4% та курсі USD/UAH=26,4762), млрд. дол. США
Інноваційний кластер, <i>Умовна ефективність інвестицій 1:14 при загальному обсягу інвестицій 31 млрд. дол. США</i>	1. Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції 2. Телекомунікації (електрозв'язок) 3. Комп'ютерне програмування, консультування та надання інформаційних послуг 4. Професійна, наукова та технічна діяльність 5. Інформація та телекомунікації 6. Видавнича діяльність. Виробництво кіно- та відеофільмів	142,03
Допоміжний кластер, <i>Умовна ефективність інвестицій 1:12 при загальному обсягу інвестицій 38 млрд. дол. США</i>	1. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря 2. Оптова та роздрібна торгівля; ремонт авто-транспортних засобів і мотоциклів 3. Тимчасове розміщування й організація харчування 4. Фінансова та страхова діяльність	185,186
Традиційний кластер, <i>Умовна ефективність інвестицій 1:10 при загальному обсягу інвестицій 42 млрд. дол. США</i>	1. Сільське, лісове та рибне господарство 2. Добувна промисловість і розроблення кар'єрів 3. Переробна промисловість 4. Будівництво 5. Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність 6. Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	201,766
Стратегічний кластер, <i>Умовна ефективність інвестицій 1:7 при</i>	1. Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність 2. Виробництво хімічних речовин і хімічної	276,528

загальному обсягу інвестицій 52 млрд. дол. США	продукції 3. Автомобіле- та машинобудування 4. Легка промисловість	
Всі кластери, Умовна ефективність інвестицій 1:3,5 при загальному обсягу інвестицій 165 млрд. дол. США		498,755

Джерело: розраховано Панченком В.Г. на основі даних: Official website UNSTATS [Electronic resource]. – Mode of access: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/default.asp>; Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Сума значень в кожному стовпчику матриці прямих витрат відображає рівень споживання кожної галузі, необхідний для виробництва 1 грн. продукції. В табл. 2 наведено значення прямих витрат для всіх галузей економіки України.

Таблиця 2.
Загальні значення прямих витрат для галузей економіки України

Коефіцієнт прямих витрат	Галузь економіки України
1,332375	Сільське, лісове та рибне господарство
0,427455	Добування кам'яного та бурого вугілля
0,253393	Добування сирої нафти та природного газу
0,988048	Добування металевих руд
6,171068	Виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів
3,497454	Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри та інших матеріалів
0,944325	Виробництво деревини, паперу; поліграфічна діяльність та тиражування
0,791915	Виробництво коксу та коксопродуктів
0,567964	Виробництво продуктів нафто перероблення
0,530419	Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції
1,048424	Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів
0,610164	Виробництво гумових і пластмасових виробів
0,880774	Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції
1,810036	Металургійне виробництво
0,622854	Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування
0,923512	Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції
2,432091	Виробництво електричного устаткування
0,641355	Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань
0,929812	Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів
3,676459	Виробництво інших транспортних засобів
1,088635	Виробництво меблів; іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування
0,832182	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря
1,267837	Водопостачання; каналізація, поводження з відходами
2,410258	Будівництво
0,507063	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів
0,860838	Транспорт, складське господарство
0,62412	Поштова і кур'єрська діяльність
1,462593	Тимчасове розміщування й організація харчування
0,588624	Видавнича діяльність; виробництво кіно- та відеофільмів
0,84479	Телекомунікації (електрозв'язок)

0,966073	Комп'ютерне програмування, консультування та надання інформаційних послуг
0,387027	Фінансова та страхова діяльність
0,557065	Операції з нерухомим майном
0,576686	Діяльність у сферах права та бухгалтерського обліку
1,393707	Наукові дослідження та розробки
0,456214	Рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури ринку; наукова та технічна діяльність
0,594526	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування
3,292251	Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування
1,343697	Освіта

Курсивом виділено галузі, загальні значення прямих витрат для яких становить ≥ 1 . Наявність галузей, для яких значення коефіцієнта перевищує одиницю, свідчить про те, що в цілому матриця є непродуктивною, в таких галузях спостерігається низька норма прибутку, переважно нижча за ставку банківського відсотка, що робить розвиток підприємств такої галузі фінансово складним процесом. Зазначимо, що йдеться саме про валовий чистий прибуток, тобто підприємства галузі не є збитковими, проте додана вартість продукції цих галузей носить інфляційний характер та фактично є додатковою націнкою для споживача. Таким чином, в економічній системі України умовно можна виділити 3 групи галузей, в яких можливо отримати низький чистий валовий дохід (найбільш витратні галузі), середній чистий валовий дохід (галузі із середнім рівнем витрат) та високий чистий валовий дохід (найменш витратні галузі) (табл.3).

Таблиця 3.
Галузі економіки України відповідно до рівня прямих витрат

Найбільш витратні галузі		Найменш витратні галузі		Галузі із середнім рівнем витрат	
6,171068	Виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів	0,253393	Добування сировини та природного газу	0,530419	Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції
3,497454	Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри та інших матеріалів	0,387027	Фінансова та страхова діяльність	0,567964	Виробництво продуктів нафтоперероблення
3,292251	Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,427455	Добування кам'яного та бурого вугілля	0,588624	Видавнича діяльність; виробництво кіно- та відеофільмів
2,432091	Виробництво електричного устаткування	0,456214	Рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури ринку; наукова та технічна діяльність	0,610164	Виробництво гумових і пластмасових виробів
2,410258	Будівництво	0,507063	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів	0,641355	Виробництво машин і устаткування

Джерело: розраховано Панченком В.Г. на основі даних: Official website UNSTATS [Electronic resource]. – Mode of access: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/default.asp>; Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Потенційно можливий обсяг ВВП оцінюється з використанням мультиплікатора валового випуску в економіці, розрахунок якого передбачає знаходження оберненої до матриці прямих витрат матриці повних витрат. Значення в матриці повних витрат показують, на скільки може потенційно збільшитися обсяг валового випуску в певній галузі, якщо в інших галузях також спостерігатимуться зміни в обсягах валового випуску із значеннями, отриманими в матриці повних витрат. Коефіцієнти повних витрат враховують непрямі витрати виробництва, які безпосередньо не залежать від значення валового випуску та включають можливе підвищення рівня заробітних плат, зміну ставки банківських відсотків по кредитах, ставки оренди тощо (табл.4).

Таблиця 4.
Сценарії зростання ВВП України за незмінної структури міжгалузових зв'язків

Сценарії розвитку	Темп щорічного приросту чистого валового доходу галузей економіки	Ймовірність сценарію	ВВП за ПКС в 2030 р, млрд. дол. США
1. Песимістичний	2%	99%	122,215618
2. Середній	5%	95%	169,985622
3. Високий	10%	75%	248,2233545

Примітки: курс на 2030 р. на рівні USD/UAH=26,4762

Джерело: розраховано Панченком В.Г. на основі даних: *Official website UNSTATS [Electronic resource]. – Mode of access: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/default.asp>; Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>*

Отриману матрицю перемножують на стовпець значень кінцевого продукту (кінцевого валового випуску), але оскільки в Україні таблиця «витрати-випуск» публікується в цінах споживачів, отримане значення є значенням номінального ВВП, тобто скоригованого на дефлятор, оцінювати ВВП слід з урахуванням чистого валового доходу по галузям економіки відповідно до можливого сценарію розвитку економіки. Арифметично значення кінцевого валового випуску відповідає валовому чистому доходу по галузям. В табл. 4 наведено можливий обсяг ВВП України за умов збереження структури економіки та повних витрат галузей.

Проблема недосконалої структури вітчизняної економіки небезпідставно вважається однією із ключових при оцінці потенційно можливого ВВП країни. Методами регресійно-дисперсійного аналізу нами було оцінено вплив валового випуску галузей вітчизняної економіки на приріст ВВП за 27 років. Відповідно до проведеного аналізу встановлено, що із 39 галузей лише в 18 спостерігається наявність позитивного кореляційного зв'язку між темпом приросту валового випуску і темпом приросту ВВП. Так, наприклад зростання випуску продукції у сільському господарстві на 1% призводить до зростання ВВП на 1,66% (табл.5).

Таблиця 5.
Вплив випуску по галузям економіки України на темп приросту ВВП

Галузь економіки	Вплив на темп приросту ВВП, %	Обсяг інвестицій, млн. грн., 2017 р.	Еластичність інвестицій, приріст у % по галузям у 1 % приросту ВВП	Зростання інвестицій у %, для зменшення витрат 1%
Сільське, лісове та рибне господарство	1,664068895	50484	0,55147	6,57
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,526448421	65124	0,88954	5,89
Переробна промисловість	0,566352414	52690	0,98552	6,42
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	0,931635067	12558	0,84516	7,12
Видавнича діяльність; виробництво кіно- та відеофільмів	0,759441844	2820,9	0,35684	3,58
Будівництво	1,179896065	44444	0,56892	6,45
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1,486318819	29956,8	0,78526	5,87
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1,832423452	25107,8	0,65892	7,12
Тимчасове розміщення й організація харчування	0,50634996	1477,9	0,78549	6,43
Інформація та телекомунікації	0,831428254	10705,4	0,15262	2,23
Фінансова та страхова діяльність	0,668242533	7678,7	0,25698	2,89
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	0,894546566	18590	0,26985	7,19
Професійна, наукова та	0,784413131	6579,4	0,32586	3,55

технічна діяльність				
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,911836159	22380,8	1,12586	9,22
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри та інших матеріалів	1,158441211	19558	0,98562	5,48
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	0,653165484	14587	0,15896	1,25
Телекомунікації (електрозв'язок)	0,711548941	10705,4	0,12698	1,69
Комп'ютерне програмування, консультування та надання інформаційних послуг	0,915463131	2124,9	0,11548	1,88

Джерело: розраховано Панченком В.Г. на основі даних: Official website UNSTATS [Electronic resource]. – Mode of access: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/default.asp>; Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Слід зазначити, що в таблиці наведено лише ті галузі, для яких співвідношення темпу приросту галузі та приросту ВВП перевищує співвідношення 1:2, тобто зростання випуску в галузі на 1% забезпечує зростання ВВП принаймні на 0,5%. На основі комбінованого підходу, що включав аналіз бостонської матриці та матриці повних витрат, економіка України поділена на 4 кластери, в залежності від питомої ваги галузі в експорті, рівня технологічності продукції та коефіцієнта матриці прямих витрат (рис.1).

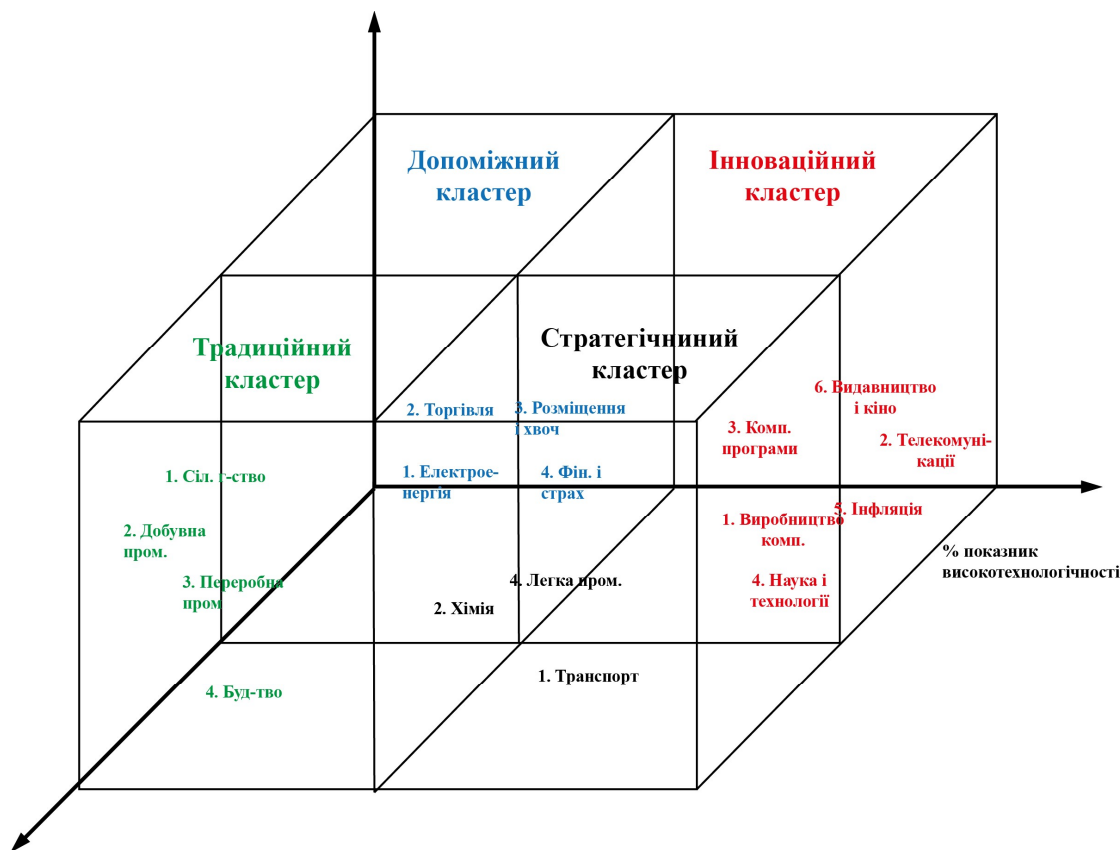

Рис. 1. Класифікація галузей економіки України за комбінованим підходом бостонської матриці та моделі Леонт'єва

Примітки:

1. Правий верхній квадрант куба – інноваційний кластер, галузі виділено червоним.
2. Лівий верхній квадрант куба – допоміжний кластер, галузі виділено синім.
3. Лівий нижній квадрант куба – традиційний кластер, галузі виділено зеленим.
4. Правий нижній квадрант куба – стратегічний кластер, галузі виділено чорним.

Джерело: укладено авторами на основі попередніх розрахунків (див.Табл.2, Табл.3, Табл.4, Табл.5)

В інноваційному кластері спостерігається висока технологічність продукції, низька витратність на 1 грн. чистого прибутку та переважно низька частка в експорті, в допоміжному – низька витратність, при

низькій технологічності та низькій частці в експорті, в традиційному – висока витратність, висока частка в експорті та низька технологічність, в стратегічному – висока витратність, при високій технологічності та середніх значеннях частки в експорті.

На основі проведеного дослідження було визначено ті галузі економіки, в яких можливе отримання високого чистого валового доходу та які безпосередньо впливають на темпи зростання ВВП (рис.2).

Рис. 2. Продуктивні кластери економіки України

Джерело: укладено авторами на основі попередніх розрахунків (див. Табл.2, Табл.3, Табл.4, Табл.5, рис.1)

Таким чином, в економіці України можна виділити три ключові кластери, які можуть бути драйверами економічного зростання. Виникає потреба визначити можливий потенціал розвитку ВВП України у випадку загального підвищення продуктивності економіки (табл.6) та у випадку інтенсифікації процесів відтворення в пріоритетних галузях, що утворюють кластери (рис.2).

Таблиця 6.
Можливий обсяг ВВП України за умов загального підвищення продуктивності галузей економіки України

Сценарій	Темп щорічного приросту чистого валового доходу галузей економіки	Коефіцієнти матриці прямих витрат	Структура непродуктивних галузей	ВВП в 2030 р., млрд. дол. США
Екстенсивний	2%	Корекція на офіційний дефлятор ВВП (базова інфляція 13,7% у 2017 р.)	Незмінна	112,96
Екстенсивний	5%	Корекція на рівень споживчої інфляції (враховуючи	Незмінна	175,5236

		зростання середньогорівня цін споживчих товарів, комунальних тарифів та палива (16,4%)		
Інтенсивний	5%	Зменшення витрат в сільському господарстві, металургії, готельно-ресторанному бізнесі, науці та освіті до значень коефіцієнтів ≤ 1 , в першу чергу за рахунок зменшення внутрішнього споживання в цих галузях	Значні структурні перетворення. Обсяг капітальних інвестицій до 2030 р. 192,567 млрд. дол. США (збільшення за 13 років в 15 разів)	208,63

Примітки: в 2030 р. в Україні, при збереженні поточних тенденцій, очікується інфляція на рівні 5,6%

Джерело: розраховано Панченком В.Г. на основі даних: Official website UNSTATS [Electronic resource]. – Mode of access: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/default.asp>; Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Отримані значення ВВП є очікуваним номінальним ВВП, при поточній інфляції, що є вкрай малоюмовірним припущенням. При цьому спостерігається незмінність структури міжгалузевих зв'язків в економіці, тобто висока витратність виробництва в непродуктивних галузях економіки не пояснюється інфляцією і спричинена відсутністю реальних перетворень в виробничих процесах в даних галузях. Не викликає сумнівів той факт, що зменшення собівартості продукції в окремих галузях є вкрай складним та витратним процесом, певні галузі (сільське господарство, наука та освіта, державне управління й оборона) потребують державної підтримки і мало сприяють економічному зростанню. В даному контексті виникає потреба визначення мультиплікаційного ефекту для ВВП України від зменшення витрат в окремих галузях, що входять до пріоритетних кластерів.

Таблиця 7.

Можливе збільшення ВВП України за умов інтенсифікації випуску у галузях економіки, що входять до пріоритетних кластерів

Сценарій	Темп щорічного приросту чистого валового доходу в кластері	Коефіцієнт матриці прямих витрат галузей, що входять до кластеру	Структура непродуктивних галузей	ВВП в 2030 р., млрд. дол. США	Обсяг капітальних інвестицій в кластер, млрд. дол. США	Умовна ефективність інвестицій по кластерам, з округленням до цілих	Мінімальний обсяг капітальних інвестицій млрд. дол. США
Інноваційний кластер	5%	Зменшення на 5%	Незмінна	142,03	10,171	1:14	31,071
Допоміжний кластер	5%	Зменшення на 5%	Структурні перетворення	185,186	15,562	1:12	38,898
Традиційний кластер	5%	Зменшення на 5%	Структурні перетворення	201,766	19,874	1:10	42,896
Стратегічний кластер	5%	Зменшення на 5%	Структурні перетворення	276,528	39,458	1:7	52,156
Всі кластери	5%	Зменшення на 5%	Структурні перетворення	498,755	84,254	1:3,5	165,125

Джерело: розраховано Панченком В.Г. на основі даних: Official website UNSTATS [Electronic resource]. – Mode of access: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/default.asp>; Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Висновки. У випадку прогнозування впливу синергетичного ефекту на обсяг ВВП від одночасного зменшення витратності всіх кластерів методами регресійного аналізу також встановлено, що найбільш

продуктивним є інноваційний кластер, в якому при зменшенні витрат на 1 грн. спостерігається створення додаткового валового продукту на рівні 2,39 грн. Методами регресійно-дисперсійного аналізу було також встановлено, що у випадку структурних перетворень у всіх 4 кластерах української економіки та фундаментальної зміни траєкторії зростання ВВП ймовірно є встановлення рівня середньої зарплати на рівні від 843 до 986 дол. США у 2030 р. При цьому має спостерігатися позитивна динаміка зайнятості населення (при збереженні переважання смертності над народжуваністю) в пропорції: кожні 20% зростання ВВП створюватимуть до 200 тис. робочих місць у випадку структурних перетворень у всіх кластерах економіки, тобто темп приросту у 300% зростання ВВП до 2030 р. забезпечить створення щонайменше 3 млн. робочих місць у нових продуктивних секторах вітчизняної економіки.

Література.

1. Колодко Г. Новый Прагматизм, или экономика умеренности / Г. Колодко // Экономика Украины. – 2013. – № 11 (616). – С. 13-28.
2. Феєр О. Модернізація як економічна категорія [Електронний ресурс] / О. Феєр // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Економіка. – 2016. – Вип. 1 (5). – Режим доступу: <http://www.msu.edu.ua/vsn/wp-content/uploads/2016/05/1-5-1-2016-11.pdf>
3. Валінкевич Н. В. Організаційно-економічна модернізація підприємств харчової промисловості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економічних наук: спеціальність 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Н. В. Валінкевич. – К., 2015. – 44 с.
4. Аберкромби Н. Социологический словарь / Н. Аберкромби, С. Хилл, Б.С. Тернер. – М.: Экономика, 2004. – 620 с.
5. Ляховець О.О. Витоки теорії модернізації та її місце в економічній науці / О.О. Ляховець // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 10. – С. 34-36.
6. Панченко В.Г. Від протекціонізму до неопротекціонізму: нові виміри регулювання в умовах лібералізації / В.Панченко, Н.Резнікова // Міжнародна економічна політика. 2017. – №2(27). – С. 95-117.
7. Панченко В.Г. Нова промислова політика України як прояв ліберального економічного патріотизму / В.Г. Панченко // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»: збірник наукових праць (електронне видання). – №.6 – 2015. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/issue/view/144
8. Панченко В.Г. Проблема вибору економічної політики в умовах кризи глобального регулювання: теоретичні аспекти /В.Г. Панченко // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»: збірник наукових праць (електронне видання). – №9. – 2016. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/issue/view/174
9. Панченко В.Г. Політика економічного націоналізму: від витоків до нових варіацій економічного патріотизму /В.Г. Панченко, Н. В. Резнікова // Економіка і держава. — №8 (серпень). — 2017. — с.4-8
10. Панченко В.Г. Теоретико-методологічні пастки економічного націоналізму / В.Г. Панченко // Інвестиції. - №14. – 2017. — с.24-30.
11. Панченко В.Г. Економічні інструменти як засіб досягнення зовнішньополітичних цілей / В.Г. Панченко // Інвестиції. - №16 (серпень). – 2017. — с.25-31.
12. Панченко В.Г. Інформаційно-цифровий неопротекціонізм в політиці економічного патріотизму: новий інструмент фрагментації цифрової економіки / В.Г. Панченко // Інвестиції (Index Copernicus, Google Scholar). - №6 (березень). – 2018. — с.5-12.
13. Панченко В.Г. Інноваційний неопротекціонізм як новий інструмент регулювання міжнародних економічних відносин: нові проєкції неомеркантилізму / В.Г. Панченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Випуск 18, частина 2. — 2018 с. — 139-143.
14. Панченко В.Г. Замкнутий цикл інновацій як інструмент інноваційного неопротекціонізму в політиці стимулювання економічної модернізації: виклики створенню інноваційної екосистеми / В.Г. Панченко // Ефективна економіка (електронне видання) (Index Copernicus, Google Scholar). — №11 — 2017. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6144>
15. Панченко В. Держава біля керма: теорія та практика українського економічного націоналізму (XX – початку XXI ст.): монографія. — Дніпро: Герда, 2017. — 340 с.
16. Панченко В. Глобальні виміри неопротекціонізму: теорія і практика / В. Г. Панченко. – К.: Аграр Медіа Груп, 2018. – 618 с.
17. Резнікова Н.В. Методологічні засади економічного націоналізму / Н. В. Резнікова, В.Г. Панченко // Економіка і держава. — №7. — 2017. — с.4-8.
18. Reznikova N. Indicators of international trade orientation of Ukraine in the context of assessment of the effectiveness of its export relations / N.Reznikova, O.Osaulenko, V.Panchenko // Statistics in Transition new series, 2018, December, Vol. 19, No1, pp.119-134.
19. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
20. Official website UNCTAD [Electronic resource]. – Mode of access:<http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx>

21. Official website UNSTATS [Electronic resource]. – Mode of access: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/default.asp>

References.

1. Kolodko, G. (2013), "New Pragmatism, or economy of moderation", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 11 (616), pp. 13-28.
2. Feyer, O. (2016), "Modernization as an Economic Category", *Naukovyy visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, [Online], vol. 1(5), available at: <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2016/05/1-5-1-2016-11.pdf> (Accessed 14 September 2017)
3. Valinkevych, N.V. (2015), "Organizational-economic modernization of food industry enterprises", Ph.D. Thesis, Economics and management of enterprises (by types of economic activity), National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine.
4. Aberkrombi, N., Khill, S. and Turner, B.S. (2004), *Sotsiologicheskii slovar'* [Sociological dictionary], Ekonomika, Moskva, Rossiya.
5. Lyakhovets, O.O. (2013), "The Origins of the Modernization Theory and Its Place in Economic Science", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 10, pp. 34-36.
6. Panchenko, V. and Reznikova, N. (2017), "From protectionism to non-protectionism: new dimensions of regulation in the conditions of liberalization", *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, vol. 2(27), pp. 95-117.
7. Panchenko, V.H. (2015), "New industrial policy of Ukraine as a manifestation of liberal economic patriotism", *Mizhnarodni vidnosyny. Seriya «Ekonomichni nauky»: zbirnyk naukovykh prats'*, vol. 6, available at: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/issue/view/144 (Accessed 05 Aug 2018).
8. Panchenko, V.H. (2016), "The problem of choosing economic policy in the context of the crisis of global regulation: theoretical aspects", *Mizhnarodni vidnosyny. Seriya «Ekonomichni nauky»: zbirnyk naukovykh prats'*, vol. 9, available at: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/issue/view/174 (Accessed 05 Aug 2018).
9. Panchenko, V.H. and Reznikova, N.V. (2017), "The policy of economic nationalism: from the origins to new variations of economic patriotism", *Ekonomika i derzhava*, vol. 8, pp.4-8
10. Panchenko, V.H. (2017), "Theoretical and methodological traps of economic nationalism", *Investytsii*, vol. 14, pp.24-30.
11. Panchenko, V.H. (2017), "Economic instruments as a means of achieving foreign policy goals", *Investytsii*, vol. 16 (serpen'), pp.25-31.
12. Panchenko, V.H. I (2018), "Information and digital non-protectionism in the policy of economic patriotism: a new instrument for the fragmentation of the digital economy", *Investytsii*, vol. 6 (berezen'), pp.5-12.
13. Panchenko, V.H. (2018), "Innovative neo-protectionism as a new tool for regulation of international economic relations: new projections of neomercantilism", *Naukovyj visnyk Uzhhorodskoho natsional'noho universytetu: Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 18, no. 2, pp. 139-143.
14. Panchenko, V.H. (2017), "Closed cycle of innovations as an instrument of innovative non-protectionism in the policy of stimulating economic modernization: the challenges of creating an innovative ecosystem", *Efektivna ekonomika*, vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6144> (Accessed 05 Aug 2018).
15. Panchenko, V. (2017), *Derzhava bilia kerma: teoriia ta praktyka ukrains'koho ekonomichnoho natsionalizmu (XX – pochatku XXI st.)* [State at the helm: the theory and practice of Ukrainian economic nationalism (XX - early XXI century)], Herda, Dnipro, Ukraine.
16. Panchenko, V. (2018), *Hlobal'ni vymiry neoproteksionizmu: teoriia i praktyka* [Global dimensions of non-protectionism: theory and practice], Ahrar Media Hrup, Kyiv, Ukraine.
17. Reznikova, N.V. and Panchenko, V.H. (2017), "Methodological foundations of economic nationalism", *Ekonomika i derzhava*, vol. 7, pp.4-8.
18. Reznikova, N. Osaulenko, O. and Panchenko, V. (2018), "Indicators of international trade orientation of Ukraine in the context of assessment of the effectiveness of its export relations", *Statistics in Transition new series*, Vol. 19, No1, pp.119-134.
19. State Statistics Service of Ukraine (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 Aug 2018).
20. Official website UNCTAD (2018), available at: <http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx> (Accessed 05 Aug 2018).
21. Official website UNSTATS (2018), available at: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/default.asp> (Accessed 05 Aug 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.08.2018 р.